

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף נבצרים, תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 29281
נספחים: שיר (לשאלה 10)
גלויה (לשאלה 14)
איור (לשאלה 15)

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה דתי

בבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שעותיים וחצי.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
יש לבחור בשש שאלות. לכל שאלה — $16\frac{2}{3}$ נקודות.
- חומר עזר מותר בשימוש: מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי.
- הוראות מיוחדות: בתשובותיך הבא עובדות, אל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על שש מן השאלות 1-15 (לכל שאלה – $\frac{2}{3}$ 16 נקודות).

פרק ראשון

1. **הצג שני** מאפיינים של הלאומיות המודרנית שהתגבשה במאה ה־19.
הצג מהי לאומנות.
ציין אחד מעקרונות הנאורות המנוגד ללאומנות, והסבר את הניגוד.
2. האידאולוגיה של הסוציאליזם התגבשה באירופה בסוף המאה ה־19.
הסבר מה היה הרקע החברתי-כלכלי שהביא לצמיחתה של אידאולוגיה זו.
הסבר מה הציגו שניים מן הזרמים הסוציאליסטיים כדי להתמודד עם המציאות החברתית-כלכלית בתקופה זו (הצעה אחת בכל זרם, סך הכול – שני הסברים).
3. **בחר בשניים** מן הזרמים האורתודוקסיים שעליהם למדת (הנאוראורתודוקסיה וזרם נוסף) וציין את שמם.
הסבר כיצד התמודדו מנהיגי הזרמים האלה עם החיים המשתנים בעידן המודרני.
4. **ציין והצג שני** מאפייני זהות של ערביי ארץ־ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית (לפני מלחמת העולם הראשונה).
הסבר כיצד קביעת הגבולות החדשים של ארץ־ישראל אחרי מלחמת העולם הראשונה הובילה לשינוי בזהות של ערביי ארץ־ישראל.
5. על רקע פרוץ המרד הערבי הגדול הציגו הבריטים בוועדת פיל בשנת 1937 את תוכנית החלוקה. תוכנית זו עוררה מחלוקת ביישוב היהודי.
הסבר את העמדה של כל אחד מן הצדדים ביישוב במחלוקת זו (סך הכול – שני הסברים).
ציין מה הייתה העמדה של הנהגת היישוב, וציין מה הייתה עמדת הערבים.
ציין איזו מן העמדות שהיו ביישוב היהודי היית נוקט אילו היית חי בשנת 1937 ביישוב.
הסבר מדוע בחרת בעמדה זו על בסיס עולם הערכים שלך.

פרק שני

6. לאחר מלחמת העולם השנייה נאלצו ניצולי השואה להיאבק על שיקומם וחירותם. הצג שתי דוגמאות למאמצי השיקום של ניצולי השואה במחנות העקורים. הצג שני קשיים בתהליך ההעפלה של ניצולי השואה לארץ-ישראל.
7. על פי מה שלמדת, הצג את הסיבה להקמת תנועת המרי העברי (1945). הצג סיבה אחת לפירוקה של תנועה זו (1946). הצג את העמדה של ההגנה, והצג את העמדה של האצ"ל בוויכוח שהתנהל ביניהן, בנוגע לדרכי המאבק בשלטון הבריטי לאחר פירוק תנועת המרי העברי.
8. בשנות העלייה הגדולה (שנות החמישים) היו הבדלים רבים בין העולים לבין תושבי הארץ. הצג חשש (דאגה) של מנהיגי המדינה בתקופה זו בגלל ההבדלים בין העולים לבין תושבי הארץ. הסבר כיצד ניסו מנהיגי המדינה להתמודד עם הבדלים אלה באמצעות מדיניות "כור ההיתוך".
9. הסבר מדוע בתקופתם של לנין וסטלין הייתה הפעילות הלאומית של יהודי ברית המועצות מחתרתית ומועטה. הצג את "מבצע חתונה" (1970) שִׁזְמוּ פעילי עלייה יהודים בברית המועצות. בחר רכיב אחד מן השפה הקולנועית בקדימון (טריילר) של הסרט "מבצע חתונה", והסבר מדוע רכיב זה מעורר בצופים הזדהות עם פעילי העלייה.
10. בנספח לשאלה זו מצורף "שיר החסידה" מאת חיים אדיסיס, שלמדת עליו בתוכנית פר"ח. בשיר זה באים לידי ביטוי הגעגועים של יהודי אתיופיה לציון. הסבר כיצד באים לידי ביטוי געגועים אלה באמצעות שתי דוגמאות מן השיר. המשורר שואל בשיר: "האם ירושלים אותנו עוד תזכור?" הצג פעולה אחת שעשתה מדינת ישראל כדי לסייע ליהודי אתיופיה לעלות לארץ. הצג פעולה אחת שעשה פרדה אקלום כדי לקדם את העלייה של יהודי אתיופיה למדינת ישראל.

פרק שלישי

לפניך שני קטעים העוסקים בהצלת יהודים בתקופת השואה ובתוצאות שהיו לכך לאחר השואה.

קטע ראשון:

מאז ומעולם הייתה הכנסייה הקתולית אחד ממרכזי הכוח הגדולים בפולין. למנהיגי הכנסייה היו דרכים גלויות וסמויות שבאמצעותן יכלו להשפיע על המוני המאמינים להיחלץ לעזרת היהודים ולהציל אותם, אך הם לא עשו זאת. עמנואל רינגלבלום (היסטוריון יהודי שחי בִּנְרֶשֶׁה בתקופת השואה) כותב במרירות על יחס הכמורה הפולנית כלפי היהודים הנרדפים: "כמעט כל הַכְמוּרָה הייתה אדישה לטרגדיה של רצח כל העם היהודי... שמענו על מעשיהם האמיצים של כמרים הולנדים היוצאים להגנת יהודים... עמדה דומה נקטו אנשי דת קתולים בצרפת... בבליה התפללו בכנסיות לשלום היהודים ואספו בכנסיות תרומות למען ילדי היהודים... [לעומת זאת] בפולין נתקלנו רק במקרים חריגים ביותר של גישה כזו מצד אנשי הכמורה הקתולית".

עם זה, יש לזכור כי מצב הכנסייה בפולין היה קשה לאין ערוך יותר משהיה בצרפת, בבליה ובהולנד. בפולין, שלא כמו בארצות אחרות, לא היססו הגרמנים לפגוע בכנסייה הקתולית וּלְהַצִּיר את צעדיהם של כמרים שנחשדו בפעילות חתרנית נגד שלטונות הכיבוש הגרמניים. בפולין לא העניקה גלימת הכומר שום חסינות ללֹבֶשֶׁיָהּ. הנאצים רדפו את הכמורה הפולנית כפי שרדפו את כל האינטליגנציה [שכבת המשכילים] הפולנית. אף על פי כן ידועים מעשי הצלה שהשתתפו בהם כמרים, והיו מהם ששילמו על כך בחייהם. בספרות הזיכרונות ובעדויות אפשר למצוא תיאורים מרגשים של כמרים פולנים שנחלצו לעזרת יהודים והעניקו להם מקלט במוסדות שהיו בפיקוחם או הפנו אותם למנזרים. אבל כל פעולות העזרה וההצלה הללו היו יוזמה אישית ונעשו על פי צו מצפונם ואמונתם של כל כומר וכומר, ולא על פי מדיניות או הוראה מגבוה של הממונים עליהם.

יש היסטוריונים של הכנסייה הקתולית בפולין שמנסים ללמד זכות על ראשי הכנסייה, לדוגמה הם מזכירים את פועלו של הארכיבישוף של קרקוב, הנסיך אדם ספייחא, שנחשב לסמכות הרוחנית העליונה בפולין. אך מבדיקת העובדות עולה שהוא דאג רק למוֹמְרים [יהודים שהתנצרו] וכי היהודים לא עניינו אותו כלל. כך לדוגמה, באוקטובר 1940 הוא ניסה לדבר על ליבם של שלטונות הכיבוש הגרמניים כדי שישחררו את המומרים מן הצורך לענוש את הטלאי הצהוב ומן החובה לגור בגטו עם היהודים: "עושים להם עוול גדול כשמכריחים אותם לגור בקר ציבור שהם נטשו מרצונם [...] איני יכול להתעלם מתלונותיהם. בלהט ליבי אני מגן על שותפים אלה לאמונתנו המצפים לתמיכת הכנסייה", כתב. עם זה, ההתערבות למען המומרים לא הועילה מכיוון שעל פי חוקי הגזע הנאציים הם נחשבו ליהודים, אף שהוטבלו לנצרות, ועל כן חלו עליהם אותן ההגבלות שחלו על שאר היהודים וְיוֹעֵד להם אותו גורל.

(מעובד על פי נחום בוגנר, בחסדי זרים, הצלת ילדים בזהות שאולה בפולין, הוצאת יד ושם, תשכ"א, עמ' 30-33)

קטע שני:

בתחילת 1946 החליט הרב הרצוג לצאת למסע דיפלומטי לארצות אירופה כדי לטפל בהֶשְׁבֵּת הילדים היהודים שבידי הנוצרים. הרב יצא לארצות שבהן היה ידוע שילדים יהודים חיים אצל נוצרים והחליט לדרוש מממשלותיהן ומראשי הכנסיות המקומיות את החזרתם. הרב דרש שתי דרישות עיקריות:

א. הוא דרש שיפרסמו חוק המחייב כל מוסד או יחיד שברשותו ילדים לדווח את שמותיהם לממשלה ולציין מה הייתה דתם של הילדים.

ב. הוא דרש שהקהילות היהודיות או המוסדות היהודיים המיוחדים יהיו האפוסטרופסים [בעלי אחריות משפטית] של הילדים היהודים וכן שהמוסדות והקהילות יוכלו לקבל לרשותם את הילדים האלה.

(שם, עמ' 211-212)

11. על פי מה שלמדת, הצג מי נחשב ל"חסיד אומות העולם".
על פי הקטע הראשון, הצג שניים מן הקשיים שהיו ייחודיים לכמרים פולנים שבחרו להציל יהודים בתקופת השואה.
12. על פי מה שלמדת, הצג על מה מבוססת שנאת ישראל המסורתית ועל מה מבוססת האנטישמיות המודרנית.
הסבר כיצד שנאת ישראל המסורתית באה לידי ביטוי בפסקה האחרונה של הקטע הראשון.
הסבר כיצד האנטישמיות המודרנית באה לידי ביטוי בפסקה האחרונה של הקטע הראשון.
13. על פי מה שלמדת, הצג שני קשיים שהיו לארגונים יהודיים ולאנשים פרטיים אחרי השואה במהלך הניסיון להחזיר לחיק עמם ילדים יהודים שהוסתרו.
על פי הקטע השני, הסבר כיצד ניסה הרב הרצוג לסייע בפתרון אחד הקשיים שהתעוררו במהלך הניסיון להחזיר ילדים אלה לחיק עמם.

פרק רביעי

14. התפתחות הלאומיות היהודית

- א. **הצג** גורם אחד להקמת אגודות "חובבי ציון".
- הסבר** פעולה אחת שעשה פינסקר כדי לקדם מטרה של "חובבי ציון".
- ב. בנספח לשאלה 14 מוצגת גלויה (מכתב עם תמונה), שפורסמה לכבוד כינוס הקונגרס הציוני החמישי (1901). בגלויה באים לידי ביטוי האנטישמיות, שהייתה הבעיה של העם היהודי, וגם הפתרון שהציעה התנועה הציונית.
- הסבר** כיצד האנטישמיות באה לידי ביטוי בגלויה על פי אחד מן הרכיבים בה.
- ציין** מה היה הפתרון שהציעה התנועה הציונית.
- הסבר** כיצד פתרון זה בא לידי ביטוי בגלויה על פי שניים מן הרכיבים בה.

15. מלחמת ששת הימים

- בנספח לשאלה 15 מוצג איור שפורסם בעיתונות הישראלית לפני מלחמת ששת הימים.
- עייין באיור וענה על שני הסעיפים א-ב.
- א. **הצג** את המצב של ישראל בתקופת ההמתנה, לפני מלחמת ששת הימים, כפי שמתואר באיור.
- בסס** את תשובתך על שני רכיבים מן האיור.
- ב. המצב של ישראל השתנה בתחומים רבים לאחר מלחמת ששת הימים.
- הצג** את השינויים שחלו בשני תחומים.

בהצלחה!

נספח לשאלה 10 — שיר

שיר החסידה / חיים אדיסיס

עֵפָה חֲסִידָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל
כְּנָפִים מְנִיפָה מַעַל הַגִּילּוּס
אֶל אֶרֶץ רְחוֹקָה
מַעְבֵּר לְהָרִים שָׁם בֵּית יִשְׂרָאֵל
יוֹשְׁבִים וּמַצְפִּים
חֲסִידָה חֲסִידָה צְחוּרֵת צָוָאר
מָה רָאוּ עֵינֶיךָ
שִׁירִי לִי סֵפּוֹר

שׁוֹתֶקֶת חֲסִידָה אֵינָה פּוֹצָה מְקוֹר
נִשְׁעָנֶת עַל רִגְלָהּ וְעוֹד מְעַט תַּחְזוֹר
תְּנִיף כָּנָף גְּדוֹלָה
בְּדֶרֶךְ אֶל הַקּוֹר בְּדֶרֶךְ תַּעֲצוֹר
בְּצִיּוֹן עִיר הָאוֹר

חֲסִידָה חֲסִידָה אֲדַמַּת מְקוֹר
הָאֵם יְרוּשָׁלַיִם
אוֹתֵנּוּ עוֹד תִּזְכֹּר

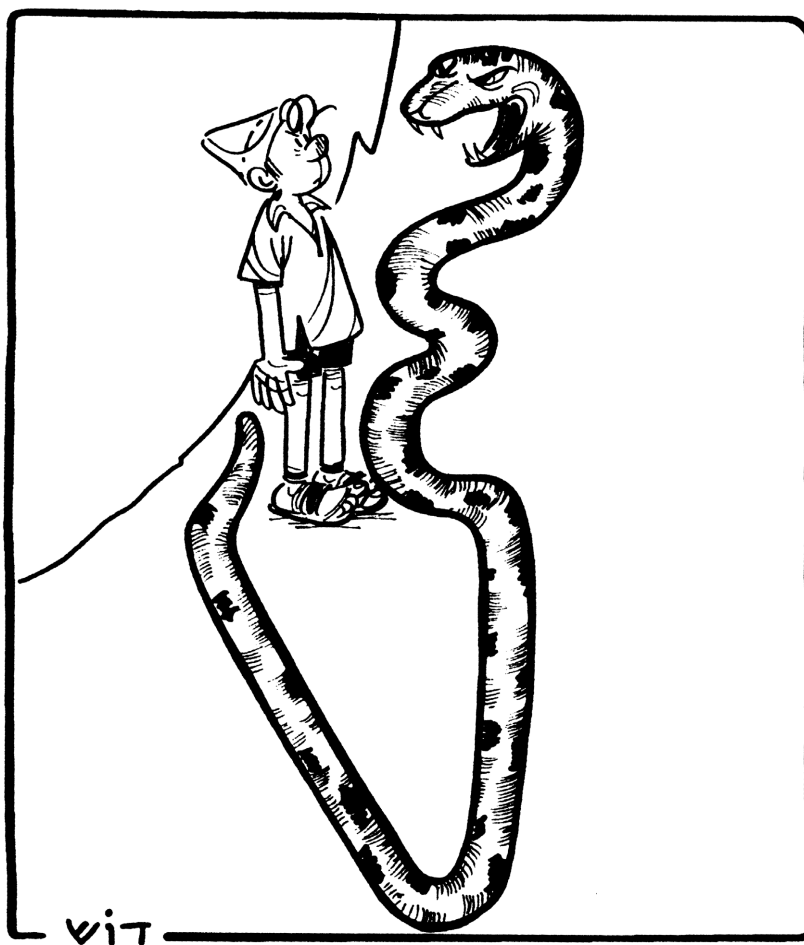
חֲסִידָה חֲסִידָה לְבִנְתָּ כָּנָף
בְּשָׂרִי בְּשָׁלוֹם הָעִיר
בְּשָׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם

נספח לשאלה 14 — גלויה

(R. Arbel(ed.), Blue and White in Color-Visual Images of Zionism, 1897-1947, Tel Aviv, Beth Hatefutsoth, the Nahum Goldman Museum of the Jewish Diaspora, p. 17.)

נספח לשאלה 15 — איור

צייר: דוש, "מעריב"

(מתוך: קווים לשנות ה-50 לקט קריקטורות, יד יצחק בן צבי, 1998, עמ' 17)